

ÖNTÖZŐGAZDALKODÁSI MUNKALATOK

AZ ELMÚLT ÖTVEN ÉV csapadékviszonyait vizsgáljuk, meg kell állapítanunk, hogy a tenyészidő alatt lehullott csapadék mennyisége és eloszlása csak huszonnégy esetben volt a mezőgazdasági termelés szempontjából megfelelő. Ugyancsak huszonnégy esetben a szárazság, hat esetben pedig a kelleténél bővebb csapadék és az ebből származó belvizek okoztak számottevő termés kiesést.

A mostoha időjárás következtében időközönként bekövetkező kisebb-nagyobb termés kiesés mindaddig nem okozott nagyobb bajt, amíg az országban közepesen aluli termés mellett is általában jóval több termett, mint amennyi a belső fogyasztás, vagyis a lakosság ellátása szempontjából szükség volt s amikor egy bő termés már a termények árának zuhanását eredményezte, mert annak értékesítésére nem volt meg a lehetőség. Így az ellátás szempontjából fontos terményekben mutatkozó hiány annak idején rendszerint csak a terményárak emelkedésében jutott kifejezésre, mert a hiányt külföldről pótolták.

A múlt század második felében az ármentesítő és lecsapoló munkálatok révén a népesség szaporodásával a gazdasági művelés alá vehető területek arányosan voltak növelhetők és az Alföldet időnként sújtó aszály okozta hiányt az ország csapadékban dúsabb területeinek termésfeleslege pótolta.

Amikor azonban a lakosság létszámának további fokozatos emelkedése folytán a megnövekedett szükséglet érdekében a termőterületek kiterjedését már nem lehetett növelni, egy-egy nedves vagy száraz év a közellátásban már zavarokat idézett fel. Különösen nagy gondot okozhat egy kisebb-nagyobb termés kiesés a háborús időkben, amikor egyrészt önellátásra vagyunk utalva, másrészt a megszokottnál többet fogyasztó hadrakelt seregnek, valamint a határon túli nagyobb területek népességének ellátásáról is gondoskodni kell.

Az emberiségnek az időjárás mostohasága ellen vívott küzdelme ketős: csapadékos évben védekezik a csapadékból származó vizek kártétele

ellen, aszálykor pedig küzd a termeléshez szükséges minimális víz biztosításáért.

Az ellentétes cél elérése ellentétes eszközök alkalmazását teszi szükségessé. A víz ellen lecsapolócsatornák építésével, tehát a víz elvezetésével védekezünk, az aszályt pedig öntözőcsatornákkal odavezetett vízzel igyekszünk leküzdeni.

A vizek kártétele elleni védekezés fogalma alá tartozó munkák közül a belvizek rendezésével járó teendők egy részét az ország már elvégezte. Az eddig végzett hatalmas munkálatok azonban korántsem elégségesek ahhoz, hogy az 1940. évihez csak megközelítően hasonló nedves évben kielégítő módon megvédjenek a belvízkároktól. Ezen a téren még sok a teendő.

Az aszály elleni védekező munkálatokat érdemlegesen csak néhány évvel ezelőtt kezdtük meg, mert hiszen a vizek hasznosítási munkálatait, tehát az öntözést is, okszerűen csak a vizek kártétele elleni védekezést célzó munkálatok elvégzése, tehát a belvizek rendezése után lehet megkezdeni.

Járványok és általában elemi csapások ellen a múltban mindig csak akkor kezdtünk védekezni, amikor a baj már fellépett s amikor annak súlya alatt szenvedtünk. Az 1934—35. és 1937. aszályos esztendőkből elszenvedett mezőgazdasági károk a nagyközönségben és a gazdasági életben felébresztették az érdeklődést az öntözésügy iránt. Ez volt a közvetlen oka annak, hogy a kormány is kezdett foglalkozni az öntözések kérdésével és ennek az aszályos évsorozatnak köszönhetjük az 1937. XX. t.-c. megalkotását.

Hasonlóan kezd alakulni a helyzet most is, amikor a rendkívüli bő csapadék okozta tetemes gazdasági károk a tökéletes belvízrendezés megoldásának szükségességét helyezik előtérbe.

Bármennyire ellentétesnek látszik is a belvízrendezés és öntözés ügyét szolgáló munkálatok természete, a kettő egymást kiegészítve vezet csak a tökéletes talajhasznosításhoz, a magasabbrendű gazdálkodási berendezéshez.

Hazánkban az Öntözéses gazdálkodás bevezetésének célja az aszály elleni védekezésen, tehát a termelés biztonságának fokozásán kívül, a termés mennyiségének növelése, vagyis a többtermelés intézményes bevezetése. Elmúlt már az az idő, amikor a fokozatosan emelkedő szükségleteknek megfelelő termésmennyiségeket újabb és újabb területeknek a mezőgazdasági termelés szolgálatába való állításával, tehát a termőföld kiterjedésének fokozatos növelésével lehetett biztosítani.

A jelenlegi helyzetben a többtermelés megindítását azzal oldjuk meg, ha a meghatározott kiterjedésű termőföldek termőképességét minden eszközzel a legmagasabbra fokozzuk. Ezt a célt tűzte ki a fent idézett törvény, mely nagy körültekintéssel 15—20 évre előre megállapított kerettervvel és törvényileg biztosított hitelkerettel hazánkban az első korszerű tervgazdálkodási intézkedésnek tekintendő. Magától értetődik, hogy egy ilyen nagy közmunkát — mint ahogy a vízmunkálatokat általában — csak hosszú évekre előre megállapított munkaterv és pénzügyileg megalapozott, tehát minden körülmények között biztosított költségkeret alapján lehet eredményesen elvégezni.

Lássuk már most ezt a kerettervet és az 1936. óta elvégzett munkák eddigi eredményét.

A megvalósítás alatt álló hatalmas terv az öntözővíz beszerzésének lehetősége és módja szerint három, egymástól független, de egymást kiegészítő részből áll.

A terv gerincét a Tiszán Tiszalök alatt létesítendő duzzasztómű útján a folyóból természetes eséssel kivezethető, másodpercenként 60 köbméter

öntözővíz szállítására alkalmas méretű öntözőfőcsatorna alkotja. Ebből kiágazó mellékcsatornák kereken 500.000 katasztrális holdnyi területet hálóznak be, amelyből majdan 200.000 katasztrális holdat lehet egyidejűleg öntözni.

A főcsatorna vonalvezetése és az üzemvíz szintmagassága úgy van megválasztva — 93.50 m tengerszín fölötti kiindulással —, hogy az a csatornától keletre elterülő hatalmas kiterjedésű terület belvizeinek levezetésére is alkalmas legyen (I. sz. rajz).

Az öntözőfőcsatorna olyan méretekkel épült, hogy azon az 1000 tonnás hajók egy irányban, a 600 tonnásak pedig egyidejűleg két irányban közlekedhetnek. Megfelelő távolságban alkalmazott kitérők kialakítása esetén azonban az egyidejűleg kétirányú forgalmat az 1000 tonnás hajók részére is biztosítani lehet.

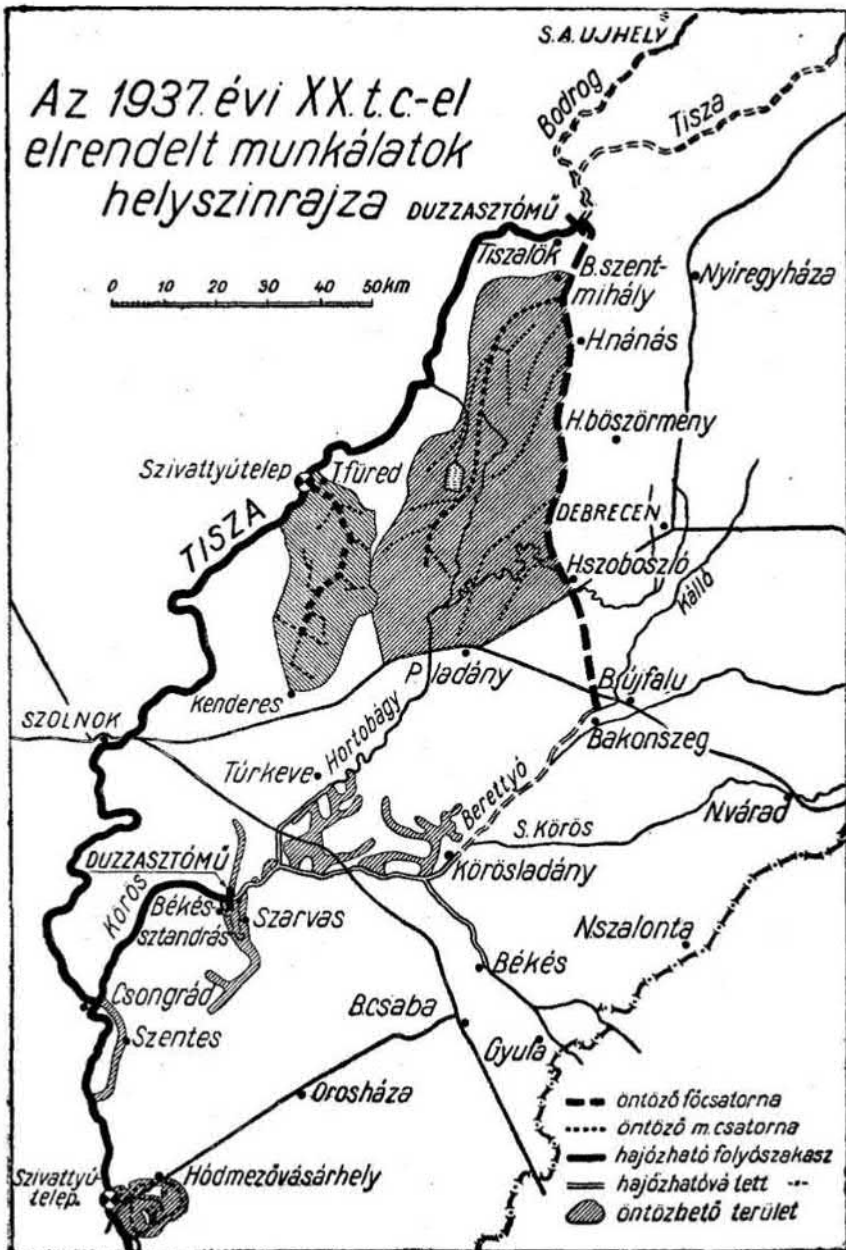
A főcsatorna Balmazújváros és Hajdúnánás közötti szakaszának földmunkáit a hivatal ez év tavaszán már megkezdte. A következő években a Tisza felé északi irányban, valamint dél felé haladva Hajdúszoboszlóig épül ki a csatorna, úgy hogy mire a tiszai vízkivételi mű Tiszalöknél megépül, a csatorna felső szakaszát üzembe lehet helyezni. A Hajdúszoboszló és Berettyóújfalu, illetőleg Bakonszeg közötti csatornaszakasz épül ki utójára, mert ennek a szakasznak csak akkor lesz jelentősége, ha a Rálló-csatorna alsó szakasza és a Berettyó-folyó már hajózható lesz.

Amíg tehát a Berettyó hajózhatóvá tételének kérdése — amelynek munkái a törvény keretén kívül esnek — nem oldódik meg, a főcsatornának a Berettyói» való bekötése csak a belvizek levezetése szempontjából volna kívánatos, mert az öntözésre a csatorna felső szakaszán is megfelelő kiterjedésű területek állanak rendelkezésre. A belvizek levezetése ideiglenesen csak a Köselyen át a Hortobágy felé történhetik.

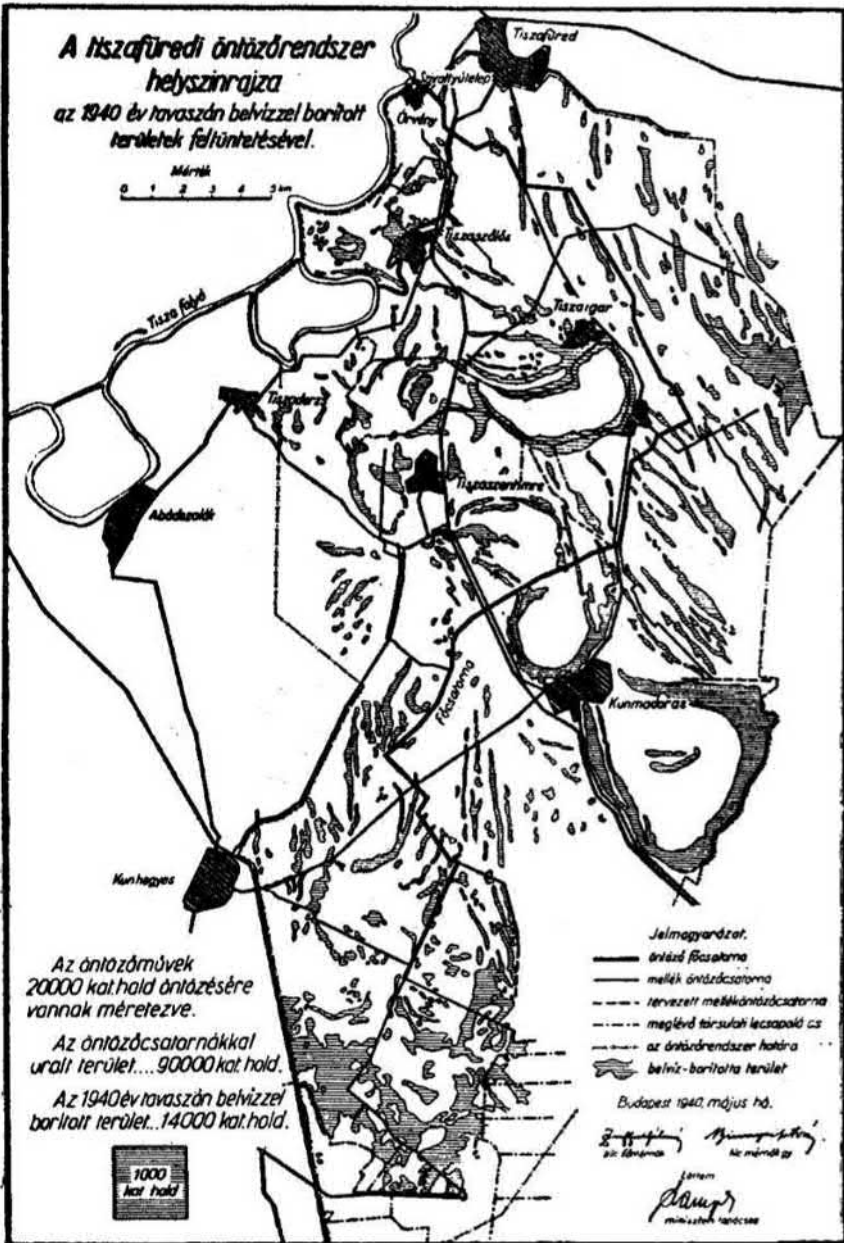
A terv másik része egy két szivattyúteleppel táplált öntözőcsatorna-rendszerre vonatkozik. Ezek közül a 20.000 holdra tervezett tiszafüredi öntözőrendszernek építőmunkái befejeztettek. (Lásd a II. sz. rajzot.) Ennek keretén belül elkészült a majdan másodpercenként 6 köbméter vizet szolgáltató szivattyútelep; 50 km hosszú főöntözőcsatorna és az elsőrendű mellékcsatornák, amelyeknek hossza kereken ugyancsak 50 km, valamint 190 különböző műtárgy. Az öntözés ebben a rendszerben már megkezdődött és 1941 folyamán kereken 400 katasztrális holdon fogják a gazdák az öntözést gyakorolni.

A másik szivattyútelepes öntözőrendszer, kereken 15.000 kat. hold öntözésére, Hódmezővásárhely határában épül. Ezt a rendszert egy másodpercenként 4 köbméter teljesítőképességű szivattyútelep fogja szolgáltatni. A hódmezővásárhelyi öntözőrendszer munkálatai az elmúlt évben fellépett belvizek miatt csak ez évben kezdhetők meg. Az eredeti tervet az 1940. évi rendkívüli belvizekre való tekintettel az érdekeltég kérelmére az öntözőhivatal úgy módosította, hogy az Öntözővizet szállító szivattyútelep két irányban való működésre alkalmas legyen és azzal szükség esetén a belvizeket is szivattyúzni lehessen.

A harmadik csoportba tartozó munkák a Kőrösök folytatólagos hajózhatóvá tételét célozzák, ezenfelül azonban a Kőrösvölgyben 30—40.000 kat. hold öntözését is szolgálják. A Kőrösön tervezett művek közül elkészült a békésszentandrás vízlépcső, amely egy duzzasztóműből és egy hajózársilipből áll; a Hortobágy-főcsatorna torkolatánál pedig most épül az árvízkapu, amely hajóknak a Hortobágy főcsatornába való befutását teszi lehetővé. A békésszentandrás duzzasztóművel megemelt és a Hortobágy-főcsatornába beduzzadó vizű csatornán a hajók majdnem Túrkevéig közlekedhetnek.

II.

Meg kell itt még emlékeznünk az öntözéssel és hajózással szükség-szerűleg összefüggő víztárolás feladatáról is. Eredetileg főleg a nyári öntöző-vízszükséglet biztosítása céljából síkföldi tárolás volt tervbe véve, de a Kárpátalja, illetve a Tisza forrásvidékének visszatértével a célszerűbb hegyvidéki völgyzárgátás tárolás lehetősége és problémái léptek előtérbe. Ez irányban az utolsó két év folyamán a Tarac, Talabor és Nagyág-folyók felső völgyeiben megfelelő előtanulmányok, mérési felvételek, hidrológiai és geológiai vizsgálatok végeztek.

A Hivatal megalapítása óta eltelt öt és félszázad folyamán a törvényhozás által rendelkezésre bocsátott Öntözésügyi Alap 80 milliós hitelkeretéből megközelítőleg 18 milliót vett igénybe, melyből keréken 15 millió, az összes kiadás 84 százaléka, beruházásokra fordított. Ebből a következő összeg került felhasználásra:

	Millió pengőben
a tiszafüredi szivattyútelepes öntözőrendszer építómunkálataira és berendezésére (a tiszaluci távvezeték költségét beleértve)	6.3
a békésszentendrei vizlépcső építő és berendező munkáira keréken	5.6
a Hortobágy-Berettyó főcsatorna hajózhatóvá tétele érdekében eddig végzett munkálatokra	0.4
a tiszántúli nagy öntözőrendszer munkálataira és a hódmezővásárhelyi öntözőrendszer előmunkálatainak költségére.....	0.8
a kárpátaljai tárolómedence előmunkálataira	0.2
öntözési, kísérlet telepek berendezésének és felszerelésének költsége	07
a tiszaluci vízerőmű építéséhez nyújtott kölcsön.....	1.0

A fentebb ismertetett munkák tarveinek elkészítésénél és a kivitelnél az 1940. év tanulságaira való tekintettel fokozottabb figyelmet fordított az Országos Öntözésügyi Hivatal arra, hogy az öntözések ügyét szolgáló művek a lehetőséghez képest a belvízlevezetés céljait is előmozdítsák. Megjegyzendő, hogy azokon a területeken, ahol a belvízrendezés kérdése még nincs megoldva és a csurgalékvizeknek elvezetésére szolgáló lecsapolócsatornák elkészítésének lehetősége nincsen biztosítva, öntözőgazdálkodásra berendezkedni nem szabad.

Kétségtelen, hogy a tökéletes belvízrendezés és az öntözés céljait szolgáló munkálatokkal járó befektetési költségek holdanként ma még sok helyen olyan magasak, hogy végrehajtásuk nem gazdaságos. Meggyőződésünk szerint azonban fokozatosan mindig nagyobb és nagyobb területekre kiterjedően kell majd megoldani a tökéletes talajjavítás (bonifica integrale) kérdését és ezért kellő előrelátással mielőbb el kell készíteni az egész országra kiterjedően a lecsapolásokra és öntözésekre vonatkozó kerettervet és munkaprogramot.

Ennek a programnak összeállításánál a munkák sorrendje tekintetében figyelemmel kell lenni arra, hogy a lecsapolási munkákat elsősorban azokon a területeken kell elkészíteni vagy a már meglévőket tökéletesíteni, ahol az öntözések lehetősége már biztosítva van, vagy az említett törvénnyel elrendelt munkák révén közel jövőben biztosítva lesz.

LAMPL HUGÓ